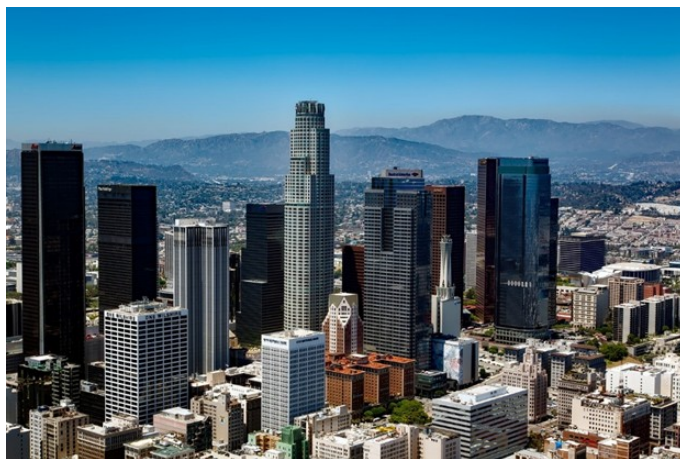

POZNÁMKY K SOUČASNÉ SITUACI V URBANISTICKÉ A STAVEBNÍ PRAXI

Klíčová slova: *zahuštění, horizont města, horizont krajiny, oslunění a osvětlení, sociální kompatibility, nové priority ÚP, digitalizace (SZ)*

AKTUÁLNĚ

Spolu s posledním číslem „Aktualit AUÚP“ č. 114/2024 mi přišel i časopis „ASB architektura stavebnictví byznys“ č.137. Oba se dotkly problému zahuštění sídel, čtvrtí, území. Dovolím si přidat svůj názor opírající se o Le Corbusiérovske pojetí urbanismu: *Bytová výstavba by měla růst do výšky proto, aby při zvyšující se hustotě mohlo zůstat víc místa pro zeleň a veřejný prostor, tedy území se rozvolní a veřejné plochy zvětší oč bude zástavba vyšší – a opačně.* Obávám se, že aktuální příklady uvedené v našem časopise (soutěž), ani ty uvedené v **ASB**, nemusí

Los Angeles. Zdroj: Pixabay

odpovídat svým podílem pro veřejné prostranství, kvalitnímu zastavěnému obytnému prostředí. Obytné bloky, hit začátku dvacátého století, nenabízí žádoucí prostupnost a dostupnost, zvyšují sousedský neklid, sociální soudržnost v místě, omezují oslunění a osvětlení bytů, může vznikat akustická rezonance, omezují možnost vzrostlé zeleně s efektem zvlhčování svého okolí.

Tendence koncentrovat osídlení do stále větších měst je světovým trendem. Vznikají megapole, města nad 10 milionů obyvatel s obtížnou údržbou, autonomně řízenou vlastní správou, neřízeným rozvojem. Potom se problém řeší stavbou úplně nového administrativního centra „hlavního města“ jako je Brasília, nebo nyní tuším Kuala Lumpur na úplně jiném místě. Náš systém územního plánování se brání rozrůstání měst – metastázi do krajiny, hranicemi zastavitelného území novým, jako z historie známým, fortifikačním systémem, i když z jiného důvodu, než byla obrana města, dnes bráníme naopak příměstskou krajinu, přírodu. Tlak na území města, jeho pozemky, je pořád stejný jako na začátku věku industrializace, potřeba pracovní síly, pracovní příležitosti, centrum veřejné správy. Řešení? ECTP nabízený „KRISTALER“: spolupracující města se sdílenými výhodami a nabídkami, šetrnou regionální a lokální dopravou, on-line komunikací. „Systém osídlení České republiky je naše historické kulturní dědictví“ (prof. Karel Maier), systém mnoha samostatných obcí v české krajině.

ZAHUŠTĚNÍ

Hned v úvodním článku ASB nás nadpis vyzývá: „Za hustější česká města“. Hustota se v textech považuje za ekologický a ekonomický důvod a smysl. Rád bych připomněl naproti tomu i humánní rozměr bydlení, potřebu soukromí na území zahuštěného obytného prostoru, a zapochyboval o ekologickém důvodu: „Ekologie je věda o vztazích organismů /tedy i lidí/ a prostředí“ (Slovník cizích slov). Sociální rozměr bydlení je jednak psychologický – jako přijatelně osobně vnímaná vzdálenost mezi vlastním a cizím prostorem, tedy „trvale“ udržitelnou snášenlivostí obyvatel v místě. Přitom i přání vnímat současně známé horizonty města i krajiny, pro pocit vazby na místo, jistotu, stabilitu místního společenství. Město má být velké „tak akorát“. Aby se dalo ufinancovat a udržovat. A lidé se tam nebáli. West Said, Soho, kdysi luxusní čtvrtě, Chánov v jiném ekonomickém prostředí dobrá adresa. Los Angeles před budoucí olympiádou postaví (někam vymístí) 18 000 bytů pro lidi bez

domova, toho času na chodníku s hollywoodskými hvězdami. Podobně jako v LA či olympijské Paříži, hustá zástavba jako prostor s anonymitou je zázemím pro vyloučené komunity, povzbuzuje i vazbu na nelegální migraci, je současně i zátěží pro komunální služby. Úspěšní se snaží bydlet co nejdál od neúspěšných. Naše zvykové právo založené historicky je v takovém prostředí zapomenuto. Původní obyvatelé odchází, území se stává nestabilní.

Už před 20 lety Evropská komise na jednání v Rotterdamu vyzývala urbanisty a místní autority veřejné správy, aby pomohli svými projekty s řešením vyloučených lokalit. Zásadně to bylo tehdy z odborného hlediska odmítnuto jako neproveditelné. Dnes už je tato potřeba pro zdravý vývoj měst nezbytná. Nemám na mysli samozřejmě řešení architekta Paříže Haussmanna (hvězdicová uliční síť s centrálním náměstím) po revolučních létech, ale přehledný, dostupný půdorys zástavby se zázemím občanské vybavenosti, s mixem bytového fondu pro různé sociální skupiny v pojetí malé stabilní obce, se stabilizovanou občanskou komunitou bez segregace, se systémem „krátkých vzdáleností“. Nikoliv jak nabízí současnost: „My vám dáme na dva roky dostupné bydlení a pak si hledejte něco jiného.“ Již dávno limitní a odsuzovaná míra hustoty obytného celku 400 obyvatel na hektar, je dnes běžná, a to i s vědomím místně zvýšené dopravní zátěže, včetně dopravy v klidu. Vysoká hustota je anonymní: „Prázdné ruce, d'áblova dílna“.

MLUVÍME JEN O BYTECH

Bavíme se jen o bytech jako řídicím prvku strategického cíle rozvoje obce, při řešení návrhu územního plánu a od toho odvozené infrastruktury. Dnes jsou pro územní plánování i jiné a nové výzvy a priority pro řešení prostorového uspořádání. Jen připomínám prioritu územního plánu velkého územního celku Beneluxu představeném na jednom zasedání ECTP v Bruselu – hlavní výkres byl věnován vodnímu hospodářství ve všech jeho podobách: vodě pitné, splaškové, povrchové, podpovrchové, podzemní, dešťové, funkci zeleně při odpařování, s funkcí vodní dopravy, protipovodňovým opatřením, s vymezenými riziky vodní eroze, splachů, návrhem zavlažování, meliorací... je možné, že toto vše naše ÚPD i obsahuje, ale není to prioritou, protože zapomínáme, že „život škodí zdraví“. Ta tvrdá ekonomika, od čeho my odvozujeme další rozvoj řešeného území – bydlení, doprava, energie, občanská vybavenost, to bylo až na druhém místě.

Jistě mohou mít různá osídlení i jiné priority, kvůli své situaci s ohrožením suchem, jako je zeleň rostlá, ochranná, příměstská, městská, zvyšující hladinu vlhkosti, pohodu obytného prostředí, zeleň vrůstající z krajiny do města, nebo zadržující splachy, větrolamy bránící větrné erozi půdy, sloužící odhlučnění apod. Opakovaně se nabízí potřeba řešit a hledat způsoby provětrávání města, obytných celků, nestačí jenom přidat k legendě větrnou růžici. Na Moravě se Moravskou bránou pravidelně na jaře i na podzim objevuje halové proudění monzunového typu, velmi příjemné, bez nárazů trvající několik dní až týdnů, vždy ve stabilním směru. Zkusme také při návrhu ÚPD vyzkoušet formou variantní studie, funkci cirkulárního komunálního hospodaření s odpadem s energiemi. Měnicí se přírodní prostředí nám přináší do obytného prostředí nové výzvy, zvýšené nároky na klidný veřejný i osobní život.

Úkolem projektantů územního plánování nositelů myšlenek, návrhu dokumentace při řešení zájmového území je spolupráce s místními autoritami (ECTP – „Role projektanta“ viz. ÚÚR). Nabízí se nám dosud nevyužívaná možnost jednoduchých schematických modelů očekávaného vývoje vybraných problémů ve variantách předkládaných k diskusi se zadavatelem a veřejností, jako důkazních argumentů našich myšlenek. Uměl to už TERPLAN.

NAŠE SOUČASNÁ PRAXE

K aktuálním praktickým problémům jen několik slov. Prostorová regulace (viz. **Aktuality** č. 114) skutečně vyžaduje konkrétní a jednotný výklad. Nejméně do té doby, než se naučíme dělat běžně

regulační plány, jako samozřejmost pro stanovení pravidel v řešeném území, které jinak bez nich zůstává nestabilní. Zpracovatelé i pořizovatelé se pak při absenci regulačních plánů snaží vtěsnat do územních plánů to, co patří do regulačního plánu. Místo horizontu města, jeho profilu, kontaktu a dotyku s krajinou a jejím horizontem, krajinným rázem, se prosazují jednotlivé lukrativní výškové objekty osazované podle majitele pozemku. Vzpomínám na úvodní scénu filmu „Jestli se rozzlobíme, budeme zlí“, ve které lidé brání pozemek lunaparku před stavbou věžáku.

Ještě jedna poznámka. Přes odpor některých vážených praktikujících kolegů si stále myslím, že by byl vhodný jednotný standard legendy jednotlivých druhů ÚPD. Toto téma, „Jednotný standard legend hlavního výkresu územního plánu obce a regulačního plánu“, již před léty inspirativně řešil ÚÚR Brno v časopise Urbanismus a územní rozvoj č. 4/99.

DIGITALIZACE STAVEBNÍHO ZÁKONA 2024

Z hlediska potíží při pokusu se zprovozněním stavebního zákona (podrobnosti úkolu neznám) v digitální podobě jen tolik:

Je třeba se vši vážností ocenit udržení legislativní stability na úseku územního plánování, tedy z hlediska základního ústavního principu, principu právní jistoty. Zákon v části „Územní plánování“ provází řízení od začátku od demokratického rozhodnutí obce o pořízení, přes odborně řízené projednání, k demokratickému rozhodnutí obce o schválení v jasných krocích. ÚPD předáváme v digitální podobě přes dvacet let a na mnoha krajích i v jednotné digitální verzi a formátu. Územní plány jsou dávno běžně dostupné na webech měst a obcí.

Obecně lze jen litovat že nevznikl jeden centrální vertikálně řízený stavební úřad, který by v této složité situaci mohl být autoritativním a důstojným oponentem i společníkem při tvorbě digitální podoby stavebního řízení, někdy už se užívá povolovacího řízení – asi kvůli přímé účasti EIA v územním řízení a stavebním povolení. Obavy samospráv o ztrátu suverenity při pořizování a schvalování ÚPD i řízení povolovacím byly zbytečné, jen by se úřednictvo formálně překlopilo se svou kanceláří do nové podoby státního úřadu. Stejně v současnosti působí v přenesené působnosti státní správy. Nevznikala by obava z právně napadnutelné systémové podjatosti.

Ovšem tak, jak jsou dnes nastaveny procesní postupy při povolovacím řízení ve stavebním zákoně, je digitalizace územního řízení a stavebního povolení nadlidský úkol. Umístění stavby je rozhodnutím, posouzení konstrukčního a technologického řešení je povolením. Kroky k výsledku obou těchto řízení nejsou stejné a mají různý dopad na společnost. Proto není šťastné zasukovat obě řízení do jednoho, někdy navíc i s řízením EIA o vlivu na životní prostředí. To se pozná při digitalizaci.

Pokusíme-li se např. o časový lineární harmonogram, neřkuli řádný algoritmus řízení procesů ve dvojkové soustavě, zjistíme, jaké to dělá potíže s dikcí textu SZ: např. §7 8 „Stavební úřad může v územním řízení ...jestliže to nevyklučuje povaha věci..., Pokud žádost neobsahuje... dojde-li k zastavení...

U územního řízení s posouzením vlivů na životní prostředí nebo společného územního a stavebního řízení se to hemží podmiňujícími formulacemi jako: „pokud, nemá-li, v případě, že.., popřípadě, pokud taková námitka nepřesahuje apod. Nezapomínejme na další komplikaci pro DSZ např. § 94s „Obecné náležitosti podle správního řádu“...

Podobně jako když napíšu manželce: „Jdu na pivo, přijdu za 15 minut, jestli nepřijdu přečti si to znovu“ – vkládám nejistotu, a to vynechávám do stavebního zákona zabudovanou EIA se svými rozvolněnými zelenými obraty. Záměrem je záměr pro EIA § 3, ale i pro stavební řízení § 86, posuzování vlivu záměru EIA zahrnuje mj. zjištění, popis, posouzení (*subjektivní/objektivní?*). Komputer umí matematiku „po svém“, a my s ním musíme mluvit jeho řečí Ano–Ne. Odborné řízení procesů podle SZ pro reálné provedení stavebních objektů se dnes blíží podobě soudního řízení. Povolovací proces SZ se dostává do kategorie kvantové mechaniky (*vím kde, ale nevím kdy i opačně: vím kdy, ale nevím kde*) nejistota v čase (je-li, není-li, pokud, jedná-li se) mění situaci na místě pro

umístění (viz Schrödingerova rovnice). Možná by pomohla i teorie chaosu, snad rovnice růstu: opakovaně do stanovené rovnice vkládáme předchozí výsledek (*Mandelbrot*). *To by vedlo ke generování fraktálů tak, jak je rozvíjí nepřírozeně ono „není-li, pokud, jestliže...* Řeč digitalizace je řečí nekompromisní matematiky : + -, 1-2 (případně 0 pro rozhodovací uzel) To by ovšem v konečném důsledku mohlo pozitivně pomoci stavebnímu zákonu očistit variabilní a nestabilní text povolovacího řízení od balastních výrazů a pojmů a nasměrovat jej k jasnému cíli řešení.

Uspadněme to: Nestačila by pro začátek digitalizace jen vyhlášek a povinných tiskopisů? Jestli však jde o problém poslat on-line něco někam a zpět (Portál stavebníka), tak nezbyvá než „...tichý úsmev na perách a v srdci hluboký žal“ (Elán). K digitalizaci je vhodný takový a mnohokrát připomínaný švédský vodní zákon: „Odebírat pitnou vodu lze jen pod výtokem vody splaškové“. Jasný úkol, příkaz – ano/ne.

Je nezbytné zdůraznit, že vyjmenované problémy neleží na straně tvůrců zákonných ustanovení, pracovníků MMR, ti plní jen politické zadání, jen se snaží v úporné snaze detailně popsat jednotlivé procesní postupy v podobě konkrétních kroků, kdy plní požadavky z projednání a usnesení zákonodárců, nebo připomínek rozličných stavebních úřadů. Připomínám i ohledy na množící se tzv. judikáty. Je tu však ještě další neznámá: výhybka na soudní řízení. Do poctivých stavebních pojmů (stavební povolení, územní řízení) se vloudili pojmy nové – záměr, jevy, příslušný úřad. V SZ nacházíme pojem „příslušný stavební úřad, ale i příslušný úřad bez identifikace, míněn je zřejmě některý úřad provozující ŽP. Pojem záměr je původně z EIA, ale nyní i v SZ. Neorganické zásahy do stavebního řízení a zavedených pojmů, připomínají slepého mistra, který vložil ruce do orloje, aby ho zastavil.

Samostatnou kapitolou jsou narůstající nároky ochránců ŽP a MŽP samotného, korunované implantací EIA do stavebního zákona, (jednoho zákona do druhého sic!), takže povolovací proces probíhá dvakrát: (§ 94e) a (§ 94f) v jednom řízení: stavební úřad zahájí a provede část řízení, poté neprodleně předá „příslušnému úřadu“ (tentokrát je to ŽP) a do doby vydání závazného stanoviska tohoto úřadu (ŽP), řízení přeruší, po vykonání a ukončení řízení u příslušného úřadu (ŽP) se věc vrací stavebnímu úřadu a ten dále koná. : o))

Architekti urbanistovi prominou jeho odbočku pro uklidnění, malou úvahu „bylo-nebylo...“ Nedávno při pohledu na jeden líbezný barokní chrám ze 17. století v našem městě a po přečtení hezkého článku s obrázky z Řecka v „Aktualitách AUÚP“ mě napadla možnost, jak asi probíhal postupný vývoj pravidel navrhování staveb podle geometrických zásad vzájemných proporcí. Podle principů matematiky řeči, kterou k nám promlouvá příroda, v měnícím se proudu toku historie, vývoje myšlení, nového estetického vnímání skutečnosti, měnících se ideálů, v konečném důsledku poznání směřujícího k humanismu.

Myslím že krása architektonických skvostů, pravidla vhodných poměrů proporcí stavebního díla, byla odvozena:

- Ve starém Egyptě od pravého úhlu – faraoni se nechali zobrazovat, jak sedí na pravouhlém podstavci-krychli s vyznačeným pravým úhlem, jako jeho páni. V terénu při zakládání staveb odvozovali pravý úhel z kružnice, olovnice a Severky.
- Staří Řekové už znali zlatý řez (fí), podle kterého navrhovali veřejné stavby. Feidias postavil v Athénách podle tohoto vzorce v proporcích dokonalý Parthenón. Někteří historici uvádí, že značka fí je odvozena od jeho jména. Feidias se skromně označoval za řemeslníka.
- Náš barokní kostel – zřejmě jinde i další v tomto slohu – byl postaven podle hudebních pravidel souznění oktávy a kvinty, 1:2 a 2:3 ale také i Platonovy úměry 1:2:3, kdy prostřední číslo spojuje obě, krajní. Podobně mají skvělou akustiku i gotické chrámy. Viktor Hugo si postěžoval, že knihtiskem končí kultura, protože do té doby byla veškerá moudrost zapisována do staveb (román Chrám matky Boží).